

SECȚIUNEA 4. Proiectarea și testarea

bazei de date online pentru toponime

O preocupare specială pentru toponimie într-un proiect care, pe fond, este unul de „arheologie a peisajului”, este mai degrabă neobișnuită. Situația se datorează unor particularități a zonei nordice a traseului (la nord de Urlueni) care sunt greu explicabile dacă ar fi judecate după peisajul de astăzi, sau după cel reconstituibil după hărți vechi; cele mai vechi hărți cu detalii asupra vegetației (deci la o scară mai bună de 1:50.000) nu depășesc însă 1790 (harta Specht), adică în plină epocă modernă (după criteriile occidentale, dar din ce în ce mai acceptate și aici). La sfârșitul veacului al XVIII-lea însă, Câmpia Română trecuse deja prin 4-5 veacuri de colonizare și agricultură, alterând astfel peisajul original.

Idea unui studiu detaliat al toponimiei – ca adjuvant al studiului cartografic – se datorează constatării simple că numele sunt mai vechi decât atestarea lor (pe un document scris sau cartografic). Atunci când toponimele nu invocă persoane, ele evocă elemente naturale care pot fi un substitut al descrierilor de geografie fizică absente. De exemplu, au fost găsite, doar în acest stadiu incipient, zeci de denumiri care sugerează păduri, în zone în care nu există păduri documentate.

The screenshot displays a web-based application window titled 'F_toponime'. The main content area is a table of toponym records. Each record includes a unique ID, a name, a type, an administrative region, and various technical and descriptive fields. The records shown are:

ID	nume	tip	admin_sup	StereoE	Latitudine	StereoN	Longitudine	etim.	observații
1538	Drumu Mare, Dealu	oronim	Jud. Argeș	484079	44.84209631	371356	24.79860799	No	deși atât de aproape de Pitești, este puțin probabil să fi fost pe aici un drum important (rămâne un 'caz colectiv' cu drumurile astea 'mari')
1537	Smeura, Valea	oronim	Jud. Argeș	485036	44.83541609	370612	24.81072742	No	= pădure
361	Smeura	localitate	Jud. Argeș	487060	44.83407093	370458	24.83633584	No	particularitate regională (Smeu, Smedra, etc)
2159	Poienițe, La	toponim	Jud. Argeș	484178	44.8339365	370449	24.79988644	No	
2158	Oii, Drumu	toponim	Jud. Argeș	488459	44.82598436				

At the bottom of the window, there is a status bar showing 'Record: 1 of 2132', 'Unfiltered', and a search field.

Figura 4.1. Formularul principal al bazei de date pentru toponimie.

Conform planificării, a fost proiectată o bază de date pentru toponime, folosind suportul oferit de Microsoft SQL, un limbaj care permite utilizarea datelor și în aplicații de tip MS Access, dar și în interfețe web. Cel mai important, încă din această fază de execuție, este că partenerii își pot urmări progresele, baza de date fiind accesabilă via net.

S-a optat pentru o structură de date simplă și elastică. Ea cuprinde (v. fig. 4.1.) următoarele:

- numele
- clasificarea primară a toponimelor
- unitatea administrativă superioară
- codul SIRUTA
- bazinul hidrografic
- coordonate în Stereo70 (proiecția oficială în România)
- coordonate geografice (utile nespecialiștilor, de pildă în Google Earth)
- data documentului
- semnătura
- data completării
- proiectul de cercetare (în acest caz *Limes Transalutanus*)

Despre câmpurile de mai sus ar fi de dat câteva explicații:

- numele se transcrie cât mai aproape de ortografia originală a documentului, dar este dublat de o transcriere în fonetica actuală (de ex. „Ciochesci /= Ciocești/”), pentru a ușura găsirea tuturor denumirilor (sau variațiilor ortografice) ale unui loc;
- clasificarea toponimelor are, la acest moment, următoarea structură:
 - confluente¹;
 - hidronime (nu se referă doar la cursuri de apă, ci la orice element care invocă apa, precum fântânile sau bălțile);
 - localități – care, la acest moment, sunt toate instanțele de locuire, precum mănăstiri sau ospătării (hanuri);
 - măguri (include mobile, datorită unei particularități de limbă în regiune);
 - oronime (= forme de relief);
 - păduri (cu toate nuanțele, până la tufişuri);
 - toponime (care nu pot fi incluse în nici una dintre clasele de mai sus)
 - în fine, la lista de mai sus vor fi asociate patronimice explicite, de pildă numele de persoane menționate în documentele medievale; motivul este că suntem în căutarea localizării unor familii, domenii, proprietăți, sperând ca lista de toponime și lista de patronime va găsi termeni comuni
- unitatea administrativă superioară se referă la județ, dar cu adaptarea la situația din fiecare moment, cu condiția, desigur, a cunoașterii organizării administrative a momentului;
- codul SIRUTA este codul unic de identificare al unei localități sau entități administrative (comună sau județ), urmând a fi folosit pentru a grupa toate tipurile de toponime aflate în perimetrul *actual* al unei entități;
 - ideal ar fi ca să putem folosi codul localităților, care sunt unitățile teritoriale cele mai stabile (în ciuda frecventelor schimbări de nume); din păcate, delimitarea pământurilor diverselor sate, în interiorul comunelor, nu este actualmente o resursă publică;
 - în această situație, vor fi folosite codurile SIRUTA ale comunelor, în ciuda frecventelor modificări ale compoziției acestora;
- bazinul hidrografic este un principiu de segmentare a teritoriului pe criterii de conectivitate, de gravitație în jurul unor resurse de viață vitale (aici: apa); au fost selectate ca „bazin

¹ În baza observației că cele mai multe localități (mai ales cele mari) nu se află doar „pe un curs de apă”, ci la confluența unor ape curgătoare, oferind deci comunității mai multe surse de apă, poziționate în mai multe zone ale teritoriului folosit obișnuit (pentru agricultură sau creșterea animalelor).

hidrografic” cursurile de apă și confluenții lor în care există, actual, un grup de minim 6 sate; bazinele hidrografice au fost obținute prin proceduri semi-automate, respectiv prin obținerea automată a fundurilor de vale dintr-un SRTM, granița fiind trasată pe cumpăna apelor, funcție de prezența unui anume număr de sate;

- au fost definite 24 bazine hidrografice, de la vest spre est: Olt, Dârjov, Iminog, Dunărea, Călmățui, Călmățuiul Sec, Urlui, Bratcov, Dorofei, Plapcea, Negrișoara, Vedeia, Vedița, Cotmeana, Tecuci, Burdea, Tinoasa, Pârâul Cânelui, Teleorman, Bascov, Argeș, Albota, Dâmbovnic, Neajlov;
- există și limite teritoriale ale cercetării pentru proiectul *Limes Transalutanus*, care se află la aproximativ 20 de km vest și est de vechea frontieră umană, așa încât bazinele hidrografice amintite mai sus sunt analizate numai în măsura în care se suprapun limitelor de interes;
- bazinele hidrografice mici au de la 66 km² (precum Negrișoara) la 166 km² (precum Dârjov), în timp ce bazinele bari, precum Vedeia, urcă spre 400 km² (deși incomplet);
- coordonatele – fie ele Stereo70 sau WGS84 – au fost transcrise din proprietățile punctului, așa cum sunt afișate în fișieru GIS (vezi mai jos); ele nu sunt destinate doar a facilita regăsirea unui toponim, dar și să permită calcule de distanță și direcție între două puncte anume;
- data documentului se referă fie la data publicării unei hărți (sau foi de hartă), sau la data emiterii unui document (medieval, de pildă);
- semnătura (prin acronim) a persoanei care furnizează datele);
- data – este completată automat de baza de date;
- proiectul de cercetare – câmp introdus pentru eventualitate că la baza de date ar putea contribui și alți voluntari, sau grupuri de cercetători, pentru alte areale decât cele definite pentru *Limes Transalutanus*².

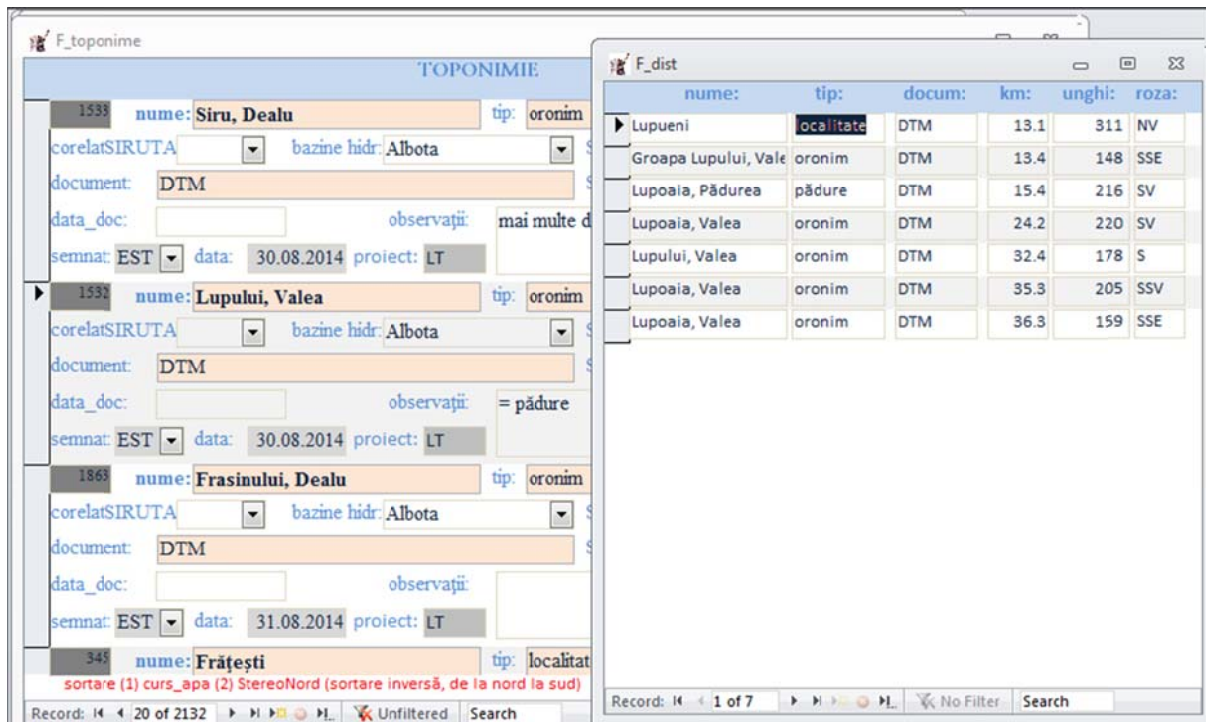

Figura 4.2. Funcția de căutare a analogiilor.

Baza de date conține o serie de facilități, precum căutarea unui nume, plecând de la o locație anume (funcție de poziționarea cursorului în formularul de toponime), indicând toate numele similare,

² Nu a fost deloc o idee teoretică, ci s-a întâmplat la solicitarea lui Bogdan Șandric, de la Institutul Național al Patrimoniului, care dorește să extindă limitele teritoriale propuse prin prezentul proiect.

direcția și distanța la care se află aceste analogii (fig. 4.2). Este aceasta, de fapt, o aplicație care simulează o capabilitate GIS, aplicabilă aici și celor care nu stăpânesc utilizarea unui soft-ware GIS.

Bazei de date toponimice îi este atașată, de asemenea, un dicționar de cuvinte conexe toponimiei, în care se transcriu definițiile unor cuvinte ieșite din uzul curent al limbii române (fig. 4.3). Într-o estimare grosieră, cel puțin jumătate din fondul de cuvinte uzat de toponimie provine din regionalisme sau cuvinte depreciate, care nu sunt cunoscute de vorbitorul mediu al limbii române. Înțelegerea semnificației reale ale unor cuvinte mai puțin transparente este parte a efortului de reconstrucție a mediului ambient, pentru fâșia de teritoriu unde românii și-au așezat granița, în prima jumătate a veacului III.

termen:		TERMINOLOGIE	
domeniul:	explicația:	surse:	
1269 nume: Cacova, Dealu	cacova	Semnificație: neprecizată, etimologie: presupusă origine slav. pe baza sufixului '-ova' dar acest lucru nu este absolut necesar, ar putea fi un termen de sinteza rom.-slav. distribuția top. din această familie fiind aproape exclusivă în România	http://toponime.wordpress.com
corelatSIRUTA	toponimie		
document: DTM	căpăteasă	-	-
data_doc:	toponimie		
semnat: EST data: 29.08.201	capu (dealului)	locul unde începe (sau termină) o înălțime, în sens orizontal	Homorodean 1980, 145
1268 nume: Plapcea Mică, V	toponimie		
corelatSIRUTA	cărbunare	loc unde se face cărbune de lemn	Homorodean 1980, 115
document: DTM	toponimie		
data_doc:			
semnat: EST data: 29.08.201			
1267 nume: Dealu Teiușulu	toponimie		

Figura 4.3. Dicționarul de cuvinte rare.

Complementar formularului „Terminologie” (sau Dicționar), există un formular suplimentar, destinat comentariilor pur etimologice.

O altă funcțiune ajutătoare a bazei de date toponimice este baza de date bibliografică; aceasta va putea fi folosită pentru oricare altă necesitate legată de documentarea prezentului proiect de cercetare. Baza de date bibliografică, de uz toponimic, nu este nouă, având deja peste 27400 de înregistrări.

Fiecare dintre componentele bazei de date este completată cu câte un fișier tip „help”, fișiere care pot fi accesate direct din panoul principal de comandă al aplicației.

Baza de date toponimică va fi accesibilă în curând (în cursul iernii 2014-2015) marelui public, cu drepturi de citire; drepturile de scriere sau modificare sunt rezervate membrilor proiectului, incluzând aici voluntarii înregistrați. Dorim nu doar să întoarcem societății care ne subvenționează un beneficiu al muncii noastre, dar dorim și să ne folosim de experiența lingvistică a cititorilor noștri, care – de ce nu? – ne-ar putea explica cuvinte pe care noi nu le-am găsit în dicționare. Vor exista, pe site-ul de proiect, adrese email la care cititori noștri vor putea să-și trimită feed-back-ul la problemele ridicate de noi. Dintre aceștia, vom alege și voluntarii care vor primi drept de scriere în baza de date toponimică.

Nu ar fi poate inutil să amintim că aceasta va fi prima bază de date toponimică accesibilă publicului din România, care, chiar dacă redusă la aproximativ 5000 km² (aproximativ dimensiunea unui județ), va avea beneficiul de a arăta dinamica istorică a numelor. Baza de date va fi completată cu toate toponimele întâlnite în hărțile militare de diverse epoci, de la cele mai recente (harta din anii 80 ai

veacului trecut), până la cele mai vechi (precum harta Specht, din 1791)³. Nu ne îndoiim că mulți specialiști – care nu sunt membri ai proiectului – vor găsi aici o sursă de inspirație în activitatea lor profesională, fie că sunt istorici sau lingviști.

Analiza statistică a seturilor de toponime se va face pe mai multe paliere de extensie: teritoriul actual al comunelor; bazine hidrografice; județele actuale (cam o treime fiecare). Scopul analizelor este de a sesiza particularități locale/ regionale, în speranța că vom putea evidenția trăsăturile cele mai caracteristice ale mediului ambiant.

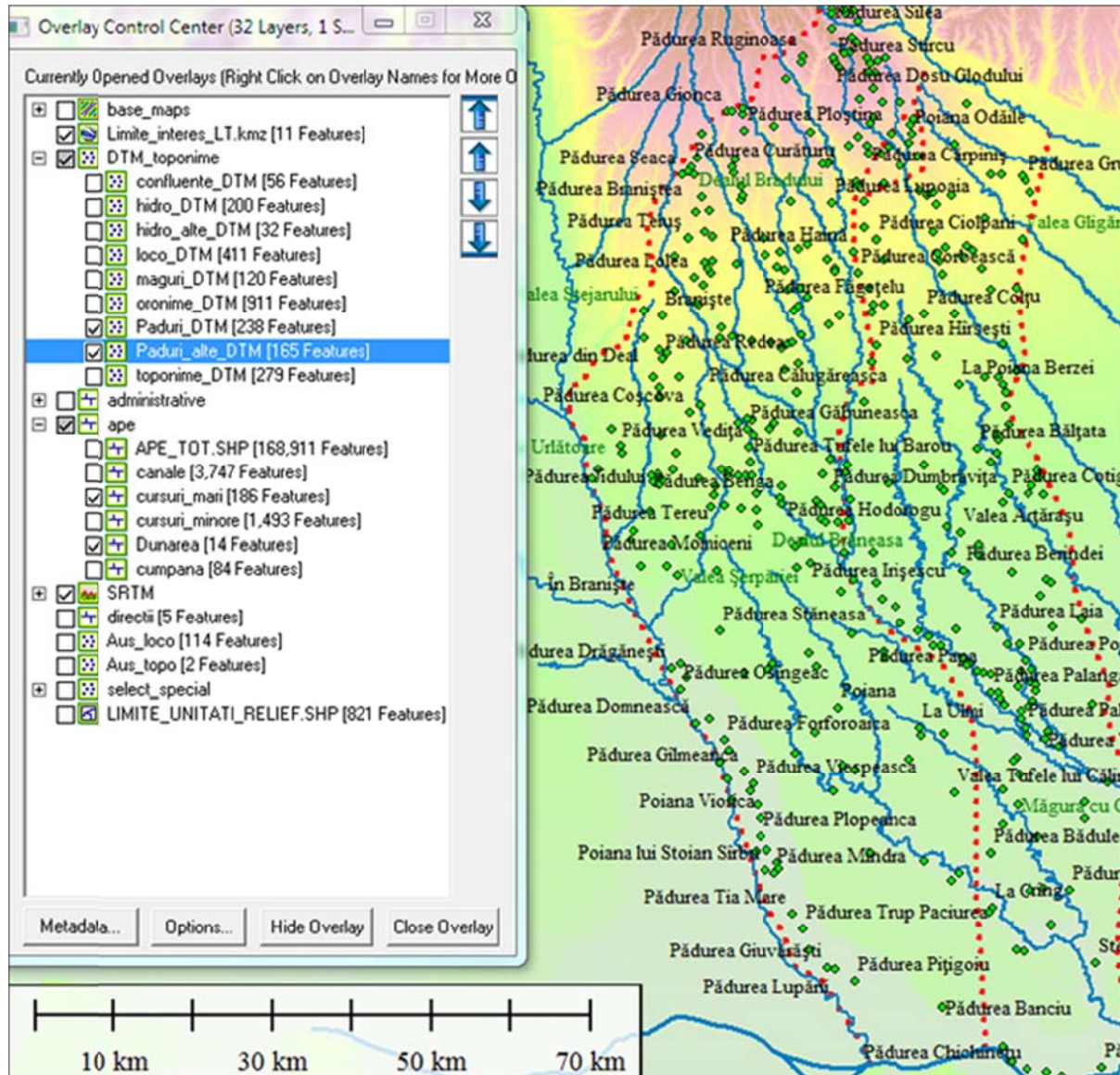

Fig. 4.4. Ilustrare a unei ferestre de lucru în Global Mapper.

Linii roșii punctate reprezintă limita teritorială de lucru în cadrul acestui proiect.

Baza de date descrisă pe scurt mai sus este replica unui fișier GIS, care conține aceleași date, în formatul specific (fig. 4.4). Motivul pentru care a fost necesară și o bază de date este că nu toți membri proiectului pot mânui un GIS, dar nici toți viitorii beneficiari ai muncii noastre. Baza de date

³ În poziții intermediare se află Planurile Director de Tragere (realizate între 1916 și 1966), a Treia Ridicare Austriacă (colectată după 1868, dar publicată în 1910), și așa-numita hartă Szathmári, cu date colectate între 1855-58, publicată în 1864.

permite, așa cum am arătat, și dezvoltarea unei interfețe lingvistice, prin care să se încerce dezlegarea unor nume nu totdeauna transparente, aspect mult mai greu de soluționat într-un mediu GIS.

Organzierea fișierului GIS este cea obișnuită, lucrând cu fișiere raster (toate hărțile istorice de pe care se recoltează datele, dar și fișierele SRTM⁴, care au rolul de a permite reprezentări în trei dimensiuni a teritoriului), sau cu elemente de tip vectorial, fie importate (de ex. limitele comunale), fie produse local (straturile de date pentru toponimie).

Datele produse în fișierul GIS sunt exportabile în biblioteci de date care pot, cu ușurință, să devină bunuri publice, prin intermediul unor formate populare, de tip Google Earth.

⁴ Acronim pentru Shuttle Radar Topographical Mission, SUA, 2000.